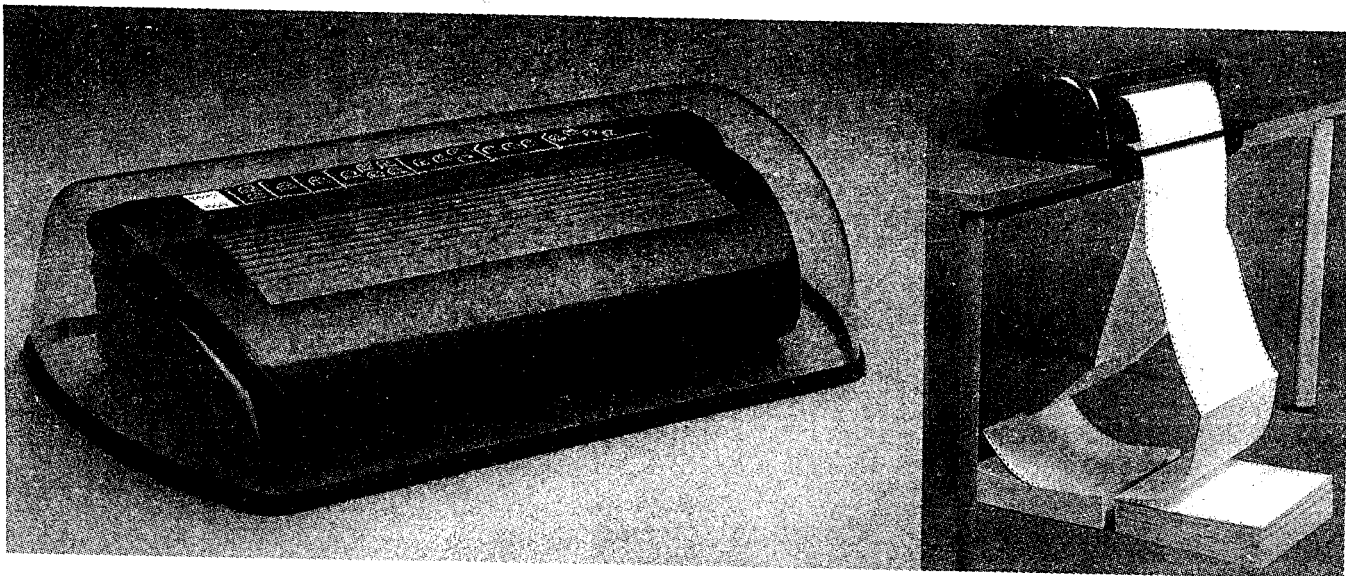

در حرفه کتابداری موقعیت برای پیشرفت وجود دارد (۱)

نوشته: سیلوا نولجان
ترجمه: علیرضا فیضی

کتاب با در نظر گرفتن نوع کارمند شاغل در کتابخانه‌های آموزشی نشان می‌دهد که اگر یک کتابدار یا یک معلم در کتابخانه آموزشی مشغول کار باشد، هیچ تفاوتی در تصمیم‌گیری معلمان و دانش‌آموزان برای شرکت در فعالیت‌های کتابخانه‌ای وجود ندارد.

مقدمه

نتایج مطالعه کتابخوانی در کشور اسلونی نشان داد که در سطح مدارس ابتدایی، حضور کتابدار حرفه‌ای در کتابخانه آموزشی نسبت به کارمند غیرحرفه‌ای شاغل در اینگونه کتابخانه‌ها باعث می‌شود که اهمیت بیشتری به توسعه کتابخوانی داده شود. کتابدار حرفه‌ای بطور مؤثری باعث پیشبرد کتابخانه، مجموعه، نقش و اهمیت آن می‌شود. ضمناً کتابدار حرفه‌ای قادر است به طرز ماهرانه‌ای به امر مشاوره بپردازد و دست به گزینش و نمایش کتب مورد نیاز دانش‌آموزان و آموزگاران بزند. اصولاً امور کیفی آن وظایفی هستند که عموم افراد را در نظر دارند. (مدیریت، فراهم‌آوری مواد، آماده‌سازی و ذخیره آنها). آشنایی دانش‌آموزان به بهره‌گیری از کتابخانه آموزشی، آموزش استفاده از کتابخانه و امانت

آگاهی از نحوه انتخاب کتاب مناسب برای استفاده‌کننده مناسب در زمان مناسب

تحقیقات بین‌المللی در رابطه با کتابخوانی، اهمیت کتابخانه آموزشی در امر توسعه و ترویج کتابخوانی را تأیید می‌نماید. به بیان دیگر، دانش‌آموزانی که دسترسی بیشتری به کتب در انواع کتابخانه‌ها (آموزشگاهی، کلاسی، عمومی و شخصی) دارند، نسبت به آنهایی که کتب کمتری در اختیار دارند، باعث می‌شود که نتایج بهتری در آزمون کتابخوانی بدست آورند.

در کشور اسلونی، که در این پژوهش مشارکت داشت، این ارتباط تأیید شد. بهر حال در چارچوب این تحقیق ما

نسبت به پیشرفت کلاس‌هایی با معلم حرفه‌ای شاغل در کتابخانه مدرسه، بصورت آماری ۵ درصد درجه ریسک تعیین شد ($t = 2.46 \text{ df} = 134 \text{ P} < 0.05$).

در مدارس ابتدایی کارمند کتابخانه با دارا بودن دانش کتابداری بطور مؤثرتری کتابخانه و مجموعه آن را در تمام زمینه‌های فعالیت مدرسه و آموزش مطالعه و کتابخوانی به پیش می‌برد. این کتابدار قادر است مهارت بیشتری در شناساندن نقش و اهمیت کتابخانه، ساماندهی آن و بکارگیری روش‌های برانگیزاننده مطالعه داشته باشد. این مسئله به دانش آموزان و معلمین کمک می‌کند تا در مورد کتابخانه تجربه کافی کسب کرده و در ارتباطات مختلف با سایر موارد نیز خیلی بهتر از آنهایی که شناختی از کتابخانه و تکمیل سیستم اطلاع رسانی آن ندارند، عمل کنند.

این نتایج ما را آگاه می‌سازد که یک کتابدار حرفه‌ای به منظور فراهم آوری، سازماندهی و گزینش اطلاعات نسبت به معلمی که در کتابخانه آموزشی کار می‌کند و سعی در گزینش و استفاده از منابع به وسیله ذهنیتی که از فرایند اطلاعات دارد، بهتر عمل می‌کند. کتابدار از روش دسترسی به منابع اطلاعاتی ردیف اول و دوم آگاه است و اطلاعاتی راجع به دسترس پذیری آنها ارائه می‌دهد.

کتابدار از اطلاعات کتابشناختی و توصیف موضوعی کتب آگاه است و قادر به تفسیر آنهاست، و می‌تواند با سرعت و دقت بیشتری درباره گزینش مناسب مواد تصمیم بگیرد. حضور یک کتابدار در کتابخانه مدرسه نسبت به یک معلم احتمال بیشتری وجود دارد که کتب مناسب، در زمان مناسب برای استفاده کننده مناسب را فراهم کند و مکان مناسبی را برای دسترس پذیری آنها آماده نماید. همچنین در صورت فراهم نبودن منابع مورد نیاز در کتابخانه مدرسه، کتابدار می‌تواند از طریق امانت بین کتابخانه‌ای نسبت به تهیه آنها اقدام کند.

اهمیت کتابدار با افزایش گسترش اطلاعات افزایش می‌یابد.

اهمیت این دانش بطور برجسته‌ای با رشد تفاوت‌هایی به وسیله محیط شهری ایجاد شده است، جایی که حتی

می‌خواستیم این فرضیه را بررسی نماییم که برای توسعه و گسترش کتابخوانی مهم نیست که چه کسی در کتابخانه آموزشی کار می‌کند؛ کتابداری که در حرفه کتابداری تربیت شده یا یک معلم بدون دانش کتابداری. بنحاطر اهداف این تحقیق، ما اهمیت مشارکت کتابداران در توسعه کتابخوانی با پیشرفت‌هایی که در تست کتابخوانی حاصل شود را توضیح می‌دهیم که در آن شاگردان پایه سوم مدارس ابتدایی آن را کسب کردند. (۱۴۰ کلاس و مدرسه که به ترتیب به عنوان نمونه انتخاب شده بودند، یک کلاس از هر مدرسه). در این بررسی نتایج پیشرفت‌های حاصل شده توسط دانش آموزان در کتابخانه‌ای که یک کتابدار حرفه‌ای در آن مشغول کار است با نتایج بدست آمده در مدرسه‌ای دیگر که یک کارمند کتابخانه و بدون دانش کتابداری در آن فعالیت می‌کند، مقایسه شده است. سپس پرسشنامه بین‌المللی مربوط به مطالعه بین‌المللی کتابخوانی به این سؤال اضافه شد: چه کسی به وظایف کتابخانه آموزشی عمل می‌کند؟

مدیران مدارس می‌توانند از بین پاسخ‌های زیر یکی را برگزینند: کتابدار (با دارا بودن دانش کتابداری که حاصل مطالعه منظم و یا آموزش دیگری است)، معلم (کارمند کتابخانه فاقد دانش کتابداری ولی پذیرفته شدن در امتحان حرفه‌ای یا معلم کلاس)، سایرین (کارمندانی که فاقد قابلیت‌های ذکر شده در بالا هستند). پاسخ‌ها با نتایج حاصل از تست کتابخوانی مرتبط بود. ما رتبه میانگین بدست آمده توسط دانش آموزان مدارس در تست کتابخوانی و خطای استاندارد رتبه میانگین را محاسبه نمودیم. سپس با انحراف درجه میانگین از میانگین تجمعی آن را نشان دادیم، صرف نظر از اینکه اختلاف در نتایج تست بالاتر یا پایین‌تر باشد.

دانش آموزان پایه سوم ابتدایی از ۸۶ (۶۱٪) مدرسه که دارای کتابدار در کتابخانه مدرسه است، نسبت به دانش آموزانی از ۵۰ (۳۶٪) مدرسه دیگر با حضور معلمی که در کتابخانه کار می‌کرد، ۱۲ امتیاز بالاتر از میانگین نتایج حاصله از تست کتابخوانی را بدست آوردند. ما اختلاف با آزمون T را بعد از اینکه گزینه "دیگران" و "بدون پاسخ" را بنحاطر تعداد کم آنها حذف نمودیم، محاسبه کردیم. تفاوت بین موفقیت کلاس‌هایی با بودن کتابدار حرفه‌ای شاغل در کتابخانه مدرسه

اطلاعات بیشتری فراهم است و بنابراین دانش‌گزینش اطلاعات مناسب از حجم عظیمی از آنها با اهمیت‌تر است.

رتبه میانگین نتایج حاصل از مطالعه‌ای که توسط دانش‌آموزانی با حضور کتابدار شاغل در کتابخانه مدرسه بدست آمد، بالاتر از نتایجی بود که بوسیله دانش‌آموزان با بودن معلم در کتابخانه مدرسه حاصل شد. اطلاعات در جدول نشان می‌دهد که کتابدار (مخصوصاً) عامل اصلاح‌کننده مؤثر در محیط روستایی نمی‌باشد اگر چه وجود اختلاف در ۳ امتیاز نشان دهنده نقش مثبت کتابدار در گسترش کتابخوانی بشمار می‌رود. پیشرفت‌های مطالعه دانش‌آموزان در محیط‌های روستایی پایین‌تر از پیشرفت‌هایی است که همزمان با آن در محیط‌های شهری حاصل شده است.

الی^۳ گزارش داده که رتبه میانگین دانش‌آموزان ما بر اساس مقیاس خطی راش^۴ ۴۸۸ امتیاز در محیط‌های روستایی، ۴۹۷ امتیاز در شهرهای کوچک، ۵۰۴ امتیاز در شهرهای متوسط و ۵۱۴ امتیاز در شهرهای بزرگ بوده است. اگر وضعیت شغلی کتابدار به طور مناسبی توسعه و بهبود نیابد، وی در محیط روستایی قادر به استفاده مؤثر از دانشش نیست. آموزش مطالعه، کتابخوانی و پیشرفت در مطالعه دانش‌آموزان به عوامل زیادی بستگی دارد، کارآیی هر یک از این عوامل خاص با گسترش مناسب آنها رو به فزونی است و این مسئله با اهمیت آنها برای توسعه کتابخوانی مرتبط است. در بررسی مورد نظر، محیط شهری با تنوع عوامل برانگیزاننده مطالعه، یا حداقل بیشتر از محیط شهری، همزمان موقعیت بهتری برای کارآیی آنها فراهم می‌کند و نیازها و ادعاهای بالاتری ایجاد می‌کند. از طرف دیگر، تعداد کتابداران شاغل در کتابخانه‌های آموزشی در حال افزایش است. این قابلیت‌ها هنگامی توسط خود کتابدار مورد استفاده قرار می‌گیرد، که مطابق با اهداف کتابخانه، وی شروع به گردآوری، پردازش، سازماندهی و ارائه منابع کتابخانه‌ای می‌نماید. کتابدار واقف است که باید بتواند نیازهای استفاده‌کنندگان را تعیین کند. وی باید بر محتوای متون اطلاعاتی، استفاده از فن‌آوری اطلاعات و آشنایی با دیگر کتابخانه‌ها و سیستم کتابخانه‌ای تسلط داشته باشد. با داشتن این دانش برای وی ساده‌تر است که به تأثیر حرفه‌اش پی‌ببرد و باعث افزایش تقاضای خدمات کتابخانه‌ای

و استفاده از منابع آن شود. این موضوع به تأثیرات حرفه‌عالی او بر می‌گردد. او پی‌برده است که باید این دانش را به استفاده‌کنندگان ارائه کند، بگونه‌ای که آنها قادر باشند بصورت مستقل از کتابخانه، مواد و منابع اطلاعاتی مختلف آن بهره‌گیرند.

بچه‌ها دوست دارند کتاب به امانت ببرند و برای آنها فرقی نمی‌کند که چه کسی در کتابخانه کار می‌کند.

جالب است که این نکته بطور مستقیم توسط کسانی که به پرسشنامه ما پاسخ دادند، مورد توجه قرار نگرفت. طبق این بررسی، معلمین به ندرت کلاس را ترک می‌کنند تا به کتابخانه بروند. ولی تقریباً اگر معلمی در کتابخانه مدرسه باشد، کتابداری هم در آن جا حضور دارد (تفاوت بصورت آماری مشخص نشده است). همچنانکه در میان دانش‌آموزان، که در بین آنها خوانندگان بیشتری وجود دارد که اغلب از کتابخانه مدرسه کتاب به امانت می‌برند، شخصاً تفاوتی در تعداد کتب به امانت گرفته شده از کتابخانه با در نظر گرفتن اینکه چه کسی در آن کار می‌کند، وجود ندارد.

رضایتمندی دانش‌آموزان هر دو گروه، با کتابدار یا معلم تعیین شده در کتابخانه مدرسه، به کتب مورد نیاز، یکسان برآورده می‌شود. ولی حضور کتابدار در مقایسه با معلم، تأثیر بیشتری در مورد تعداد کتب به امانت داده شده دارد. همبستگی به صورت آماری مشخص است ولی ضعیف است. $(C = 0.074) (P < 0.005 \text{ df} = 17.795 = ?2)$

هر دو کارمند کتابخانه قادر به تحریک بچه‌ها به منظور بازگشت به کتابخانه هستند، ولی تفاوت در نتایج آزمون کتابخوانی نشان داد که هیچ کدام از آنها دارای امکانات و دانش مشابه‌ای برای توسعه مهارت‌های مطالعه نیستند.

فراوانی کتاب‌های در حال امانت مشابه کتاب‌هایی است که امانت داده شده است، و این موضوع فقط یکی از شاخص‌های کارآیی کتابخانه را نشان می‌دهد. ولی این مسئله برای ارزیابی کارآیی کتابخانه در گسترش کتابخوانی بقدر کافی به حساب نیامده است. کافی نیست که صرفاً راجع به کیفیت و تنوع کتاب‌های به امانت برده شده توسط بچه‌ها، راهنمایی و مشورت برای گزینش مواد، استفاده و درک آنها از منابع

فرضیه ثابت شده بود، گرچه انتظار داشتیم که کتابدار شخصی باشد که بتواند بهتر از معلم کلاس باعث جذب شاگردان در این شیوه آموزشی باشد. بهر جهت دلگرمی است که آموزش استفاده از کتابخانه جایگاه خود را تقریباً در تمامی مدارس پیدا کرده است. این بدین معنی است که مدارس به این حقیقت پی برده‌اند که دانش آموزان باید از این منبع بیکران اطلاعات به منظور آموزش مستمر و تکمیل سایر نیازهای اجتماعی استفاده نمایند. نتایج نشان داد که چگونه عملکرد ما در این موضوع مناسب و کافی بوده است. مشارکت هفتگی و روزانه تعداد زیادی از افراد در این تحقیق ما را آگاه نمود که معلمین پرسش را درک نکرده‌اند. فرض کردیم که آنها سایر فعالیت‌های کتابخانه‌ای مانند (اوقات قصه خوانی، بازدید از نمایشگاه‌ها، و دیدار با نویسندگان و غیره) که توسط کتابخانه‌های آموزشی ترتیب داده می‌شود را نیز به حساب آورده‌اند. در سال ۱۹۹۲ - ۳۸۹۷ فرم مربوط به آموزش گروهی استفاده از کتابخانه، در تمامی ۴۷۰ کتابخانه آموزشی ابتدایی وجود داشت. برپایی نمایشگاه‌های کتاب و اجرای نمایش توسط ۳۶۵ کتابخانه، جلسات بحث و بررسی در رابطه با کتب توسط ۳۴۹ کتابخانه، قصه خوانی توسط ۳۲۷ کتابخانه و آموزش استفاده از کتابخانه به صورت سیستماتیک توسط ۳۱۴ کتابخانه ترتیب داده شده است. بهر جهت صرفاً در ۱۳۴ کتابخانه، این فعالیت‌ها، همچنین سازماندهی مواد کتابخانه‌ای به شکل حرفه‌ای و قابل قبول انجام می‌شود. (یعنی این کتابخانه‌ها دارای ۳ فهرست جداگانه هستند)

اکثریت این فعالیت‌ها به اهمیت عوامل برانگیزاننده برای مراجعه به کتابخانه و مطالعه بستگی دارد. اما ارتباطی به آموزش مطالعه، گزینش و کاربرد اطلاعات که از عناصر مربوط به آموزش استفاده از کتابخانه هستند، ندارد. دلیل قابل قبولی که کتابدار قادر به کسب نتایج بهتری نیست می‌تواند شرایط نامناسب شغلی باشد که به عنوان یک معضل در اثر کتابخانه‌های آموزشی وجود دارد. علاوه بر دانش حرفه‌ای، کتابدار نیازمند مکانی است جهت تنظیم منابع کتابخانه‌ای و جایگاهی برای فرم‌های آموزشی - تربیتی کار با استفاده کنندگان، استفاده از فن‌آوری و رایانه و ارتباطات، و تأمین اعتبار برای فراهم آوری مواد جدید و جذب نیرو در

کتابخانه‌ای و غیره گفته شود. تمام این وظایف توسط یک کتابدار کیفی در یک کتابخانه خوب سازماندهی شده بهتر می‌تواند اعمال شود، تا توسط یک کارمند بدون دانش کتابداری. ما علاقمند بودیم که کتابدار از مزیت آگاهی از حرفه کتابداری، مخصوصاً از اصول انتخاب منابع مناسب برای استفاده کننده مناسب در زمان مناسب و فعالیت‌های دیگر هم استفاده نماید.

آموزش استفاده از کتابخانه بصورت حرفه‌ای انجام نمی‌شود.

بنظر می‌رسد که بهترین شیوه مناسب برای بررسی پرسش بالا این است که آموزش استفاده از کتابخانه مطابق با سن استفاده کنندگان صورت پذیرد. بدین ترتیب که روش آشنایی استفاده از کتابخانه، آشنایی با سازمان کتابخانه، استفاده از کتابخانه و منابع آن به صورت گروهی و داخل کتابخانه انجام شود. این روش به مهمترین وظایف کتابخانه آموزشی بستگی دارد و مستقیماً به تکالیفی که به دانش آموزان برای توسعه کتابخوانی داده می‌شود، بر می‌گردد.

تجزیه و تحلیل وضعیت توسعه کتابخانه‌های آموزشی ما را به این مسئله واقف می‌سازد که نباید انتظار نتایج خوبی را داشته باشیم. زیرا فقط کمی بیشتر از $\frac{1}{3}$ کتابخانه‌ها بطور کامل فعال هستند و اینکه صرفاً ۳۲٪ کتابخانه‌ها دارای کارمندی هستند که دوره آموزش عالی کتابداری را گذرانده‌اند. این مورد یکی از بهترین روش‌ها جهت اجرای مؤثرتر آموزش استفاده از کتابخانه و کاربرد آن بشمار می‌رود.

فرضیه ما این بود که آموزش استفاده از کتابخانه غالباً در کتابخانه‌های آموزشی‌گانه‌ای که دارای یک کتابدار هستند، نسبت به کتابخانه‌هایی که یک معلم به عنوان کارمند کتابخانه در آن محل حضور دارد، انجام نمی‌شود.

تفاوت در تکرار آموزش استفاده از کتابخانه شامل کلاس‌هایی می‌شود که یک کتابدار یا یک معلم در کتابخانه مدرسه مشغول بکار بوده و این مورد بصورت آماری مشخص نیست.

$$(t^2 = 1.363 \text{ df} = 3 \text{ P} > 0.05)$$

این مسئله ما را آگاه نمود که تفاوت‌های فردی با سن کودکان رشد پیدا می‌کند و این در صورتی است که کتابخانه و فعالیت‌های آن به روش مدرن و امروزی نباشد. چنین روش مدرنی که برای آموزش استفاده از کتابخانه ضروری است باید به دانش اطلاع رسانی تغییر یابد. (فرام^۵، هنری^۶، هسی^۷، دوسیلوا^۸ و تاریف^۹) به نحوی که کتابدار بتواند در کنار سایر کارمندان امور تربیتی و پرورشی به اهداف مربوط به توسعه کتابخوانی نائل شود.

نه تنها کتابخانه‌ها بلکه شیوه استفاده از آنها باید تغییر یابد. اولین چیزی که برای این دگرگونی نیاز داریم، همکاری بیشتر بین معلم و کتابدار است. کتابدار باید نقش یک معلم و مربی را داشته باشد و ارائه‌کننده امکاناتی برای شرکت در دوره‌های آموزشی در جهت شروع کار ارزشیابی کتابخانه و سهیم کردن آن در کاوش، انتخاب و کاربرد اطلاعات به منظور کسب دانش مطابق با برنامه درسی باشد. نکته مهم این است که روش کاری معلم هنگامی که نیازمند به همکاری کتابدار ضرورت دارد، تغییر کند.

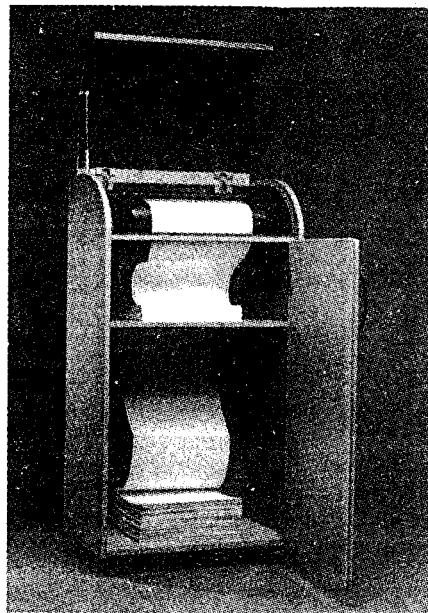
علاوه بر کسب دانش عینی، توانایی‌ها و مهارت‌های اجتماعی به سهولت انجام می‌شود، در صورتی که یک چنین شیوه‌های کاری که در آن تمام افراد در دوره‌های آموزشی با یکدیگر مشارکت داشته باشند، مورد حمایت قرار گیرد.

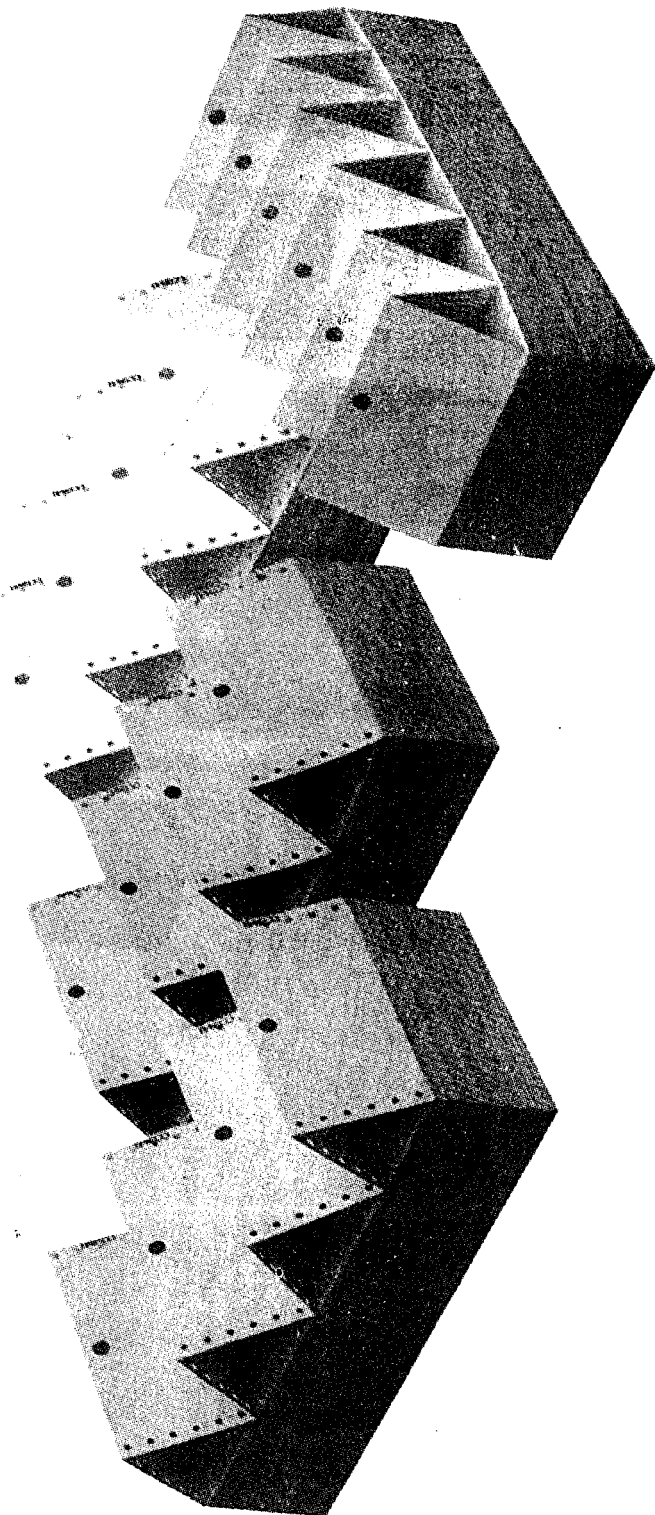
اهمیت اجتماعی فعالیت‌های مدارس زمانی حاصل می‌شود که دانش آموزان روش استفاده از منابع کتابخانه، نه صرفاً کتابخانه، را فرا بگیرند و این در صورتی است که مدارس هم از خود مدارا و سعه صدر نشان دهند، در جلسات بحث و انتقاد شرکت نمایند، نظراتشان را آزادانه بیان کنند متکی به خود و مسؤلیت پذیر باشند و علایق اجتماعی را تقویت نمایند.

مواردی که بیش از ۱۶ کلاس درسی در مدرسه وجود داشته باشد. اگر خواستار بدست آوردن تعداد فرم‌های برانگیزاننده مطالعه باشیم، این فرم‌ها معادل تعداد فرم‌های آماری مربوط به آموزش استفاده از کتابخانه است و این امر به رشد کیفیت می‌انجامد. ضروری است دوره آموزشی در کتابخانه برگزار شود در این صورت کتابخانه بطور سیستماتیک عمل کرده و به اجرای برنامه اطلاع رسانی همگانی کمک مؤثری خواهد نمود. در این صورت سؤال‌های "چگونه" و "چرا" به فرآیند کسب اطلاعات مرتبط شده و دانش آموزان قادر خواهند بود به طور مستقل برای پاسخگویی به سؤال‌هایی از قبیل "چقدر"، "چطور" و "چه چیز" به جستجو بپردازند.

نتیجه گیری

با انجام این مطالعه ما قصد اندازه‌گیری کارایی کتابخانه آموزشی را نداشتیم، تأکید بر شناخت عواملی بود که نمی‌توان آنها را در برنامه‌ریزی فعالیت مدرسه و کتابخانه آن نادیده گرفت. دلیل انتخاب دانش آموزان ۹ ساله و مهارت‌های مطالعه آنها به منظور بررسی فرضیه‌ها این بود که مطالعه عنصر اصلی و ماندگار دانش اطلاعاتی بشمار می‌رود و اینکه در این فرایند کتابخانه، حتی در بدترین شرایط کاری می‌تواند بطور موفقیت آمیزی وظایف محوله را انجام دهد. بر خلاف توجه‌ای که ما همزمان به برخی از تفاوت‌های فردی داشتیم،

منابع

1. Silva Novljan. "In librarianship professionalism is the condition for success". in 64th IFLA General Conference August 16-August 21, 1998.
2. Elley, W. B. (1992): How in the world do students read? - Hamburg: IEA.
3. From library skills to information literacy (1994). - Colorado: California Media and Library Educators Association.
4. Henri, J. & L. Hay (1994): Beyond the bibliographic paradigm: User education in the information age. - Havana: 60th IFLA general conference, 21-27. avgust. Booklet 7, str. 63-71.
5. Novljan, S. & M. Steinbuch (1994): Solska knjiznicav izobrazevanju za 21. stoletje. - Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjiznica.
6. De Silva, R & A. Turriff (1993): Developing the secondary school library resource centre. - London: Kogan Paul.

یادداشت‌ها

۱. کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی مرکز تحقیقات حفاظت خاک و آبخیزداری

2. T test
3. Elley
4. Rash linear scale
5. From
6. Henri
7. Hay
8. De Silva
9. Turriff

